JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Niemi, Heidi

Title: Sosiaalityön ja työllisyydenhoidon monitoimijainen yhdyspintatyö

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat & Hallinnon tutkimuksen seura, 2023

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Niemi, H. (2023). Sosiaalityön ja työllisyydenhoidon monitoimijainen yhdyspintatyö. Hallinnon tutkimus, 42(1), 99-106. https://doi.org/10.37450/ht.121467

Sosiaalityön ja työllisyydenhoidon monitoimijainen yhdyspintatyö

Heidi Niemi

JOHDANTO

Tämä katsaus tuo näkökulman monitoimijaiseen viranomaisyhteistyöhön, jossa monialaisen tuen tarpeessa oleva työtön henkilö saattaa tarvita työllisyyspalvelujen lisäksi sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja. Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa vuoden 2023 alusta. Työllisyyspalvelut taas ovat siirtymässä yksittäisten kuntien ja kuntien työvoimapohjan perusteella muodostamien yhteistoiminta-alueiden vastuulle vuoden 2025 alkaessa TE-palvelut 2024 -uudistuksen myötä. Meneillään olevat työllisyyden kuntakokeilut valmistelevat tätä siirtoa. Kuntoutuspalvelujen sekä sosiaaliturvan osalta Kansaneläkelaitos on keskeinen toimija ja yhteistyötaho. Kaiken keskiössä on työtön henkilö, jonka palvelutarpeeseen on tarkoitus vastata. Katsaus pohjaa toukokuussa 2021 valmistuneeseen sosiaalityön oppiaineen pro gradu -tutkielmaani ja siinä käytettyyn väitöskirjani teemahaastatteluaineistoon nuorisotakuun kuntakokeiluista vuosina 2015–2016 (ks. Niemi 2018; Niemi 2021). Toimintaympäristön nopeassa muutoksessa keskeiseen osaan nousevat teemahaastatteluaineistosta ja pro gradu -tutkielman tutkimustuloksista tehdyt jatkopäätelmät, jotka suuntavat katseen tulevaan työskentelyyn monitoimijaisesti. Päänäkökulmana on sosiaalityön näkökulma, jonka rinnalla kulkee työllisyydenhoito.

MONITOIMIJAISUUS YHDYSPINNALLA

Teoreettinen näkökulma

Pitkittyneeseen työttömyyteen liittyvät juurisyyt ja niiden ratkaiseminen voivat olla niin monimutkaisia, että niihin on välttämätöntä paneutua eri tahojen yhteistyöllä. Monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan perinteisesti eri koulutustaustaisten ammattilaisten keskinäistä yhteistyötä. Moniammatillinen viittaa taas samaan koulutustaustaan, mutta tapahtuu eri ammattiryhmien välillä. (Helminen 2017, 17.) Monitoimijaisuutta on kuvattu sekä lainsäädännössä että ammattikäytännöissä moniammatillisuuden, monitieteisyyden tai monialaisuuden käsitteillä (Mönkkönen & Kekoni 2020, 217). Keskeistä on, että monitoimijaisuus ottaa asiakkaan mukaan yhteistyöhön osallistuvana, aktiivisena toimijana ja korostaa useamman toimijan välisiä suhteita. Asiakas on ennen kaikkea merkittävä toimija, kohde ja osapuoli. (Muukkonen 2016, 232.)

Palvelurakenteiden muutosten myötä monitoimijainen yhteistyö lisääntyy erilaisilla yhdyspinnoilla. Tämä on käsitteenä yleistynyt suhteessa rajatyön käsitteeseen ja rajapinnalla työskentelyyn. Yhdyspinnalla työskentely tarkoittaa kahden tai useamman organisaation välistä toiminnallista yhteyttä tai liittymäpintaa. Yhdyspintatyössä tehtävien yhteensovittamisen keinoina ovat yhteiset tavoitteet, rakenteet, vuoropuhelu ja sopiminen. (Luukkonen ym. 2016, 12.) Käyttökelpoinen on mielestäni rajatyöhön liittyvä osaaminen, velvollisuus ja toimivalta suhteessa muihin (ks. Hall & Slembrough 2014, 77–78).

Monitoimijainen yhteistyö voidaan nähdä tarkoituksenmukaisena työllisyydenhoidon kontekstissa. Työkyvyn arviointiin perehtynyt lääkäri Raija Kerätär (2016, 43) tuo väitöskirjassaan esiin, miten työkykyä heikentävien sairauksien tunnistamisen lisäksi pitkään työttöminä olleiden osallisuuden kohentuminen on tärkeä edellytys ammatillisten työurien ja työkykyisyyden etenemiselle (ks. myös Kokko ym. 2013). Monitoimijaisessa yhteistyössä sosiaalityöntekijät ovat erikoistuneet sosiaalisten tekijöiden huomioimiseen. Työllisyydenhoitoon liittyen tämä tarkoittaa esimerkiksi sosiaaliseen osallisuuteen aktivointia, taloushuolissa auttamista tai asumisen ohjausta. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) säätää 17 §:ssä sosiaalisesta kuntoutuksesta ja 14.2 §:ssä kuntouttavasta työtoiminnasta, joita työttömälle henkilölle voidaan myöntää.

Tulevaisuudessa, Helsinkiä lukuun ottamatta, jos kuntasektorilla työskentelevä työvoimaviranomainen katsoo, että työtön henkilö tarvitsee kuntouttavaa työtoimintaa, myöntää sen hyvinvointialueella työskentelevä sosiaaliviranomainen. Sillä on merkitystä, että palvelu on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, sillä sovellettavaksi tulee sosiaalihuoltolaki ja arvioitavaksi keskeisinä erityisen tuen tarve ja omatyöntekijän nimeäminen (ks. sosiaalihuoltolain 3.1 § 3 kohta ja 42.1 §). Sen lisäksi, että kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain 14.3 §:n mukainen sosiaalipalvelu, se on myös työttömyysturvalain (1290/2002) mukainen työllistymistä edistävä palvelu (ks. 5.1 § kohta 15).

Kuntouttavan työtoiminnan ohella muut työllistymistä edistävät palvelut luetellaan samaisessa työttömyysturvalain kohdassa (ks. 5.1 § kohta 15) viitaten tarvittaessa muihin lakeihin. Tiivistäen näitä palveluja ovat työnhakuvalmennus, uravalmennus, työvoimakoulutus ja työttömyysetuudella tuettu työnhakijan omaehtoinen opiskelu, myös kotoutujan omaehtoinen opiskelu sekä työ- ja koulutuskokeilu. Työllistymistä edistäviin palveluihin kuuluu keskeisenä työttömyysturvan vastikkeellisuus. Esimerkiksi, jos kuntouttava työtoiminta keskeytyy työttömästä henkilöstä johtuvasta syystä, voi hänen työttömyysetuutensa joutua tarkasteluun.

LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN NÄKÖKULMA YHTEISTYÖHÖN

Uusi laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) säätää 10 §:ssä asiakkaiden palvelujen yhteensovittamisesta. Lainkohdan mukaan ”*Hyvinvointialueen on huolehdittava yhteen sovitettuja palveluja laaja-alaisesti tarvitsevien asiakasryhmien ja asiakkaiden tunnistamisesta, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteensovittamisesta ja palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien määrittelemisestä…*” Lainvalmisteluaineiston mukaan palveluja on sovitettava yhteen kunnallisten ja valtion palvelujen kanssa sekä edistettävä niiden yhteensovittamista muiden toimijoiden kanssa. Erikseen mainitaan työ- ja elinkeinoviranomainen sekä yhteen toimivuus työllisyyspalveluihin. (HE 241/2020, 678–679.)

Hallintovaliokunta piti lausunnossaan edellä mainitusta hallituksen esityksestä perusteltuna sitä, että hyvinvointialueet ja kunnat määrittävät itse tarkemmat yhteistyötavat ja -rakenteet kunkin alueen erityispiirteet huomioiden. Valiokunta esitti huolensa useiden muiden lausunnonantajien tapaan, ettei nyt esitetty riittävästi turvaisi tarpeellisten yhteistyörakenteiden ja toimintamallien muodostumista. Valiokunta totesi myös, että työllisyystoimien toteutumisella on keskeinen merkitys kuntien talouteen. Yhdyspintojen näkökulmasta lausunnossa on merkittävä kohta, jota lainaten kunnan ja hyvinvointialueen välinen yhdyspinta on jatkossa keskeinen verkostomaisen toimintatavan solmukohta, jonka toimivuus tai toimimattomuus vaikuttaa oleellisesti sekä kunnan että hyvinvointialueen toimintaan. (HaVL 12/2021, 12, 65–66.)

Monen toimijan välinen yhteistyö ei kuitenkaan ole mikään uusi keksintö, ja siitä säädetään useassa eri laissa. Esimerkiksi sosiaalihuoltolain 41.2 §:n mukaan ”*sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden*.” Edellä mainittua kuvaa hyvin alla olevat teemahaastatteluaineiston sitaatit:

> - - niin sinne ei voi kauheasti sinne kentälle mennä, että ”alappa tekkeen” monialaisesti yhteistyötä. Sieltä tulee aika äkkiä, että, kuule, ollaan tehty kymmeniä vuosia.
>
> Suunnittelu tapahtuu monialaisena yhteistyönä, normaali tapa, jo paljon ennen tätä [kuntakokeilulain] pykälää. Koulupuoli, sosiaalipuoli, te-puoli, etsivä ja nuorten työpajat. Tämä on ydinporukka, joka tässä on mukana.

Mennäkseni ajassa taaksepäin, Suomessa järjestettiin 1990-luvun lopulla yhteistyökokeiluja parilla kymmenellä paikkakunnalla valtion työvoimahallinnon ja kuntien kesken. Pitkäaikaistyöttömyys oli ilmiönä uusi ja tarkoitus oli vastata etenkin pidempään työttöminä olleiden palvelutarpeeseen. (ks. tarkemmin Harjunen 1996.) Yhteistyökokeiluista saatua tietoa hyödynnettiin valmisteltaessa vuonna 2001 voimaan tullutta lakia kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001). Vahvempaan (verkosto)yhteistyöhön velvoitti vuonna 2014 säädetty laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta (1369/2014), joka uutena lakiesityksenä toi-

mii nimellä ”laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä”. Kokonaan uusi on 16 §, jossa esitetään säädettäväksi nuorten työllistymistä edistävästä monialaisen tuen yhteispalvelusta. (HE 207/2022, 509.) Tämän voi nähdä jatkavan nuorten Ohjaamojen toimintamallia lakiin kirjattuna.

Lainsäädännöllinen jatkumo työllisyydenhoidon ja sosiaalityön yhdyspinnan monitoimijaisen yhteistyön velvoittavuuden lisäämiseen eri tahojen kesken on siten selkeä (ks. Niemi 2018, 285–292) ja edelleen jatkuva. Otan vielä yhden esimerkin, lakiesityksen työvoimapalveluiden järjestämisestä. Tämän mukaan lain 1 luvun 9 §:ssä säädettäisiin työvoimaviranomaisten yhteistyövelvollisuudesta julkisten työvoimapalvelujen toimeenpanossa, suunnittelussa ja kehittämisessä muun muassa hyvinvointialueiden ja Kansaneläkelaitoksen kanssa. (HE 207/2022, 453.) Vuosien saatossa yhteistyö säilyy, mutta toimijatahot muuttuvat.

ASIAKKAAN KOHTAAMINEN JA TIEDONKERUU

Monitoimijaista tukea tarvitsevien työttömien kirjo on hyvin laaja, mitä alla oleva sitaatti osoittaa. Lähtökohtaisesti voi ajatella, että auttaminen lähtee tiedosta, on tiedettävä jotain ennen, kuin voi toimia (Niemi 2021, 34).

> - - meille [Ohjaamoon] tulee myös hyvin haasteellisessa työmarkkina-asemassa olevia nuoria, joille se työllistyminen on hyvin kaukainen asia.

Asiakkaasta on saattanut kertyä aiempaa asiakirja-aineistoa ja kirjausmerkintöjä tai sitten kyseessä voi olla aivan uusi asiakkuus. Alkuvaiheessa kahdenkeskisen asiakkaan ja viranomaisen kohtaamisen lisäksi on usein eri palvelutahojen yhteinen verkostohaastattelu. Haastattelussa ei yksinomaan kerätä informaatiota asiakkaasta, vaan ennen kaikkea rakennetaan tietoa asiakkaan tilanteesta tulevan toiminnan pohjaksi (Suoninen & Jokinen 2005, 470–471). Suunnitelmia laadittaessa on tärkeää kuulla työtöntä itseään, arvioida aiempia toimenpiteitä ja niiden vaikutuksia, pohtia nykytilannetta sekä miettiä työllistämistä edistäviä toimenpiteitä (Niemi 2021, 21). Tärkeää on saada sisällöllisesti oikeaa tietoa suhteessa kohdattavaan haasteeseen ja päämäärään. Edellä mainittua kuvailtiin osuvasti nuorisotakuun kuntakokeilun teemahaastatteluaineistossa.

> - - se tiedon vaihto, koska tullaan niin eri professioista, jos ajattelee nuorisotyöntekijää, opettajaa, sosiaalityöntekijää, kaikki ovat dokumentoineet eri tavalla. Sosiaalityöntekijä sitä asiakkaan tilannetta, sosiaalista verkostoa, asiakkaan voimavaroja, opettaja dokumentoi suoritusta, nuorisotyöntekijä ei dokumentoi perinteisesti, - - Käyntimääriä, ei itse sen asiakkaan tietoja. Sitten, kun me tästä näkökulmasta yritetään saada palvelusuunnitelmaa, niin tämä ei ole ihan helppo.

> - - osa on tottuneempia kirjaamaan asiakaskertomusta, kun toiset ja tekemään suunnitelmia kuin toiset ja sitten se kynnys kirjata asiakkaan elämäntilannetietoja on.

Tiimiä ajatellen työntekijän tulisi tehdä oma osansa yhteiseksi hyväksi. Hänen tulisi löytää asiakkaan elämästä sellaisia omaan alaansa kuuluvia asioita, jotka muut tiimin jäsenet hyväksyvät yhteiseen suunnitelmaan (vrt. Grönlund 2010, 102). Sosiaalityön professori Kirsi Juhilaa (2018, 13) lainaten asiakkaat tuovat historiastaan esiin asioita, jotka ovat tässä hetkessä ja tulevan elämän kannalta heille merkityksellisiä. Sosiaalityöntekijän tehtävä on kuunnella asiakasta ja houkutella esiin pieniäkin muistoja ja viittauksia menneeseen, kun niillä on merkitystä tämänhetkisten ongelmien, huolien ja vahvuuksien järjestämisessä. On kuitenkin varottava liiallista asiakaskeskeisyyttä, sillä asiakkaan oma kuvaus tilanteestaan ja pystyvyydestään ei välttämättä ole aina realistinen (ks. Kerätär 2016, 42).

Nuorisotakuun kuntakokeilussa vuosina 2015–2016 kokeiltiin yhteisen, moniammatillisen palvelusuunnitelman laatimista. Silloin voimassa ollut kuntakokeilulaki (1350/2014, laki kuntien velvoitteiden ja ohjauksen vähentämistä ja monialaisten toimintamallien tukemista koskevista kokeiluista) mahdollisti henkilötietojen luovuttamisen ja tallentamisen yhteiseen palvelusuunnitelmaan NT-TYPPI -järjestelmään. Yhteiseen palvelusuunnitelmaan oli mahdollista yhdistää eri tahojen tietoa liittyen nuoren työt-

tömyyden taustoihin. Tutkimustulosten mukaan kuntakokeilulain 4 §:n mahdollistama yhteinen palvelusuunnitelma nähtiin osana tulevaisuutta, koska se antoi kokonaisvaltaisemman kuvan nuoren tilanteesta. Yhteisen suunnitelman tulisi kuitenkin korvata jokin lainsäädännön edellyttämä muu suunnitelma, kuten työllistymissuunnitelma, aktivointisuunnitelma tai monialainen työllistymissuunnitelma, sillä työntekijät eivät välttämättä motivoidu yhden lisäsuunnitelman laatimiseen. (Niemi 2018, 242–243, 297.)

> - - tällä hetkellä tää on tuplakirjausta, et kaikki joutuu kirjaamaan ensinnäkin siihen omaansa, ja sitten tää [yhteinen palvelusuunnitelma] koetaan, et mä kirjaan, jos mä ehdin, viitsin, kykenen.

Työttömän henkilön näkökulmasta katsottuna hänelle on kaikkein tärkeintä, että hän saa tarvitsemansa palvelut ja se, että palvelukokonaisuudesta tulee selkeä. Seuraavaksi voidaankin esittää kysymys toiminnan tavoitteesta monitoimijaisessa työllisyydenhoidon yhdyspinnassa.

TAVOITETTA KOHTI KULKEMINEN

Pauli Niemelää (2009, 225) lainaten sosiaalityössä on tarkoitus suojella ja voimaannuttaa heikompia sekä turvata heidän inhimillisen elämisen ja kasvun edellytykset. Sosiaalityön näkökulmasta monitoimijaisen yhteistyön tavoitteena voidaan pitää asiakkaan voimaantumista. Tullaan käsitteeseen ”empowerment”, joka voi suomennettuna tarkoittaa voimaantumisen lisäksi muun muassa valtaistumista tai voimavaraistumista. Sana voimaantuminen kuvaa Liisa Hokkasen (2009, 329–331) mukaan parhaiten yksilökeskeisyyttä, -vastuullisuutta ja -toimijuutta korostavaa kohdesuuntautunutta ja kokemusta korostavaa empowermentia. Voimaantumisessa etsitään aiempaa antoisampaa tapaa määritellä itseä, omaa tilannetta ja suhdetta ympäristöön. Työttömyystilanteessa voimaantumisen voi katsoa tarkoittavan sitä, että henkilökohtaiset tai sosiaaliset esteet poistuvat ammatillisen kehityksen tieltä tavoitteellisen toiminnan avulla. Vallan puute ja avuttomuus vähenevät. Tästä seuraa, että yksilön vaikutusmahdollisuudet elämäänsä tai elämänsä kannalta merkittäviin ihmisiin, yhteisöihin ja ympäristöihin lisääntyvät. (vrt. Järvelä & Laukkanen 2000, 37.)

Maassamme toteutettava aktiivinen työvoimapolitiikka tähtää työllistymiseen avoimille työmarkkinoille. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa asiakkaan etu on aina ensisijainen (HE 164/2014 vp., 99). Voisi ajatella, että sosiaalityön ja työllisyydenhoidon yhdyspinnassa monitoimijaiseen viranomaisyhteistyöhön osallistuvien tavoitteet voivat vetää eri suuntiin. Jotta toiminnalla olisi mahdollisimman suuri vaikuttavuus, tavoite olisi pystyttävä määrittelemään asiakkaan elämätilanteesta käsin, mikä tuli vahvasti esiin myös haastatteluaineistosta.

> - - et jotenkin ensisijaisesti siinä kohtaamisessa lähdetään keskustelemaan nuoren tavoitteesta, siitä, mitä se nuori tavoittelee. Pääpointti, miksi sä tulet siihen.

> - - tämä Ohjaamo asia lähtee jotenkin niin sieltä nuoren [tavoitteesta], että, kun se tulee tosta ovesta sisälle - -. Tarjotaan kahvia ja miten se lähtee eteenpäin.

Lähdettäessä asiakkaiden tavoitteista kyetään tunnistamaan tuen tarve (Karjalainen ym. 2019, 5). Monitoimijaisessa yhteistyössä työntekijällä on käytettävissään oman ammattialansa keinot ja omat taidot, joilla asiakkaan tarpeisiin tulisi osata vastata innostavasti ja aktivoivasti (vrt. Grönlund 2010, 102). Monitoimijainen yhteistyö antaa ongelmiin uudenlaista näkökulmaa ja tietoa, mitä alla oleva sitaatti osoittaa. Tämä on tärkeää osata huomioida yksilötasolla, mutta myös taustaorganisaation on annettava mahdollisuus toisesta organisaatiosta saadun tiedon hyödyntämiseen.

> Suurin juttu on ollut henkilöstölle se, joka on tullut sieltä taustavirastoista, että kuinka helppoa ja nopeasti tämä on mennyt siihen, että pystyy hyödyntämään sen toisen asiantuntemusta. Kuinka paljon nopeammin saa nuorten asioita eteenpäin.

Sosiaalihuoltolain lainvalmisteluaineistoa lainatakseni käytettävät menetelmät tulisi valita ja ratkaisut tehdä siten, että voidaan torjua hyvinvointia uhkaavia riskejä sekä ehkäistä uusien ongelmien syntymistä ja jo syntyneiden ongelmien

pitkittymistä ja kroonistumista (HE 164/2014 vp., 99). Asiakkaalla on oltava mahdollisuus vaikuttaa toimenpiteen valintaan huomioiden hyödyt ja haitat. Asiakkaan osallisuus ei ole ulkoapäin tuotettu rakenne, vaan yksilön tunne, jota eri tahojen tulee kuunnella ja kunnioittaa. (Talentia 2017, 16–17.) Kun asiakas tarvitsee sosiaali- ja terveyspalveluja, sujuva yhteistyö hoidosta vastaavien terveydenhuollon ammattilaisten ja sosiaalihuollon omatyöntekijän kesken on tärkeää. Liikkeelle voidaan lähteä esimerkiksi sosiaalisesta kuntoutuksesta, jonka tavoitteena on parantaa ihmisen mahdollisuuksia selviytyä arkipäivän toimista, vuorovaikutussuhteista ja toimintaympäristön edellyttämistä rooleista (ks. Järvikoski & Härkäpää 2011). Sosiaalisen kuntoutumisen myötä asiakkaan oman toimijuuden on mahdollista muuttua paremmaksi ja hän alkaa esimerkiksi huolehtia paremmin omasta terveydestään ja toimintakyvystään. Asiat voivat edetä myös niin päin, että terveydentilan tultua ensin paremmaksi asiakkaan sosiaalinen toimintakyky vahvistuu sen myötä.

Asiakaskeskeisyys korostuu myös rakenteellisten tekijöiden takia. Aktiivinen työvoimapolitiikkamme sitoo työelämän ulkopuolella olevia henkilöitä ilmoittautumaan työttömiksi työnhakijoiksi, vaikka he eivät olisi sillä hetkellä työkuntoisia. Tästä on hyvänä esimerkkinä laki toimeentulotuesta (1412/1997), jonka 2 a §:n 1 momentti säätää toimeentulotukea hakevan 17–64-vuotiaan henkilön velvollisuudesta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Lainkohdan 2 momentti antaa mahdollisuuden alentaa toimeentulotuen perusosan suuruutta, mikäli henkilö ei toimi näin. Muina esimerkkeinä voisi mainita vuoden enimmäisajan sairauspäivärahalla olleet ja hylkäävän työkyvyttömyyseläkepäätöksen saaneet. Jos työkykyyn nähden sopivaa työtä ei ole tarjolla, nykyjärjestelmä turvaa henkilön toimeentulon ensisijaisesti työttömyysturvalla. Sen saaminen puolestaan edellyttää työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumista. (Kansaneläkelaitos 2020.)

TAVOITETTA KOHTI KULKEMISEN MAHDOLLISIA HAASTEITA

Monitoimijaisessa yhteistyössä hyödyt voivat olla nopeastikin nähtävillä. Toisaalta pidempään työelämän ulkopuolella olleiden työllistäminen on yhteistyötä ja prosessit ovat usein monimutkaisia. Yhteistyötahoja ollessa useita vaarana on esimerkiksi, että työnjaot eivät ole selkeitä. Lisäksi vastuu voi hajota vetovastuun puuttuessa. (ks. Vuorento & Terävä 2015, 30–36.) Toisaalta on osattava huomioida, että postmodernissa ajassamme varmuuden tuovaa tietomonopolia ei ole enää tarjolla (Karvinen-Niinikoski 2009, 140). Eettinen harkinta kuuluukin päättelyketjuun työntekijän tiedon ja kokemuksen lisäksi. Asia korostuu silloin, kun eri ammattiryhmien näkemykset asiakkaan edusta ovat ristiriitaisia keskenään. (Talentia 2017, 25–27.) On löydettävä yhteinen tavoite ja kuljettava sitä kohti, mitä alla olevat sitaatit osoittavat.

> Että ei pidettäisi niin tiukasti kiinni sektorirajoista, omista tavoitteista vain.

> - - että niillä kaikilla toimijoilla, ja asiakkailla on tietenkin se myös, on se yhteinen tavoite, mihin päin mennään. Ettei siellä vedetä eri suuntaan sitä asiakkaan prosessia. Siinä sovitaan se. Ja sitten tehdään näkyväksi se, mitkä toimijat siinä on mukana. Siis asiakkaalle, mutta myös verkostolle. Ja sit sovitaan ne vastuutahot ja ne seuraavat stepit.

> Yhtenäistäminen ei tule sanomalla, se tulee vain tekojen kautta. Että tehdään sitä työtä ja sä näet onnistuneita prosesseja. Että mä luotan tohon nyt, että tämä menee ihan hyvin, eikä tässä käynytkään niin, kun mä pelkäsin. Nämähän ne tuovat aidosti luottamusta siihen, että monialainen yhteistyö kantaa.

Viimeksi mainittu sitaatti havainnollistaa sitä, miten sosiaalityön ja työllisyydenhoidon monitoimijaisella yhdyspinnalla voi tapahtua myönteisiä siirtymiä kohti tulevaisuuden tavoitteita (ks. Saari 2015, 208–209). Kuntoutujan toimintaan ja muutosvalmiuteen sekä hänen omaan valtaansa tehdä päätöksiä kytkeytyy vielä oikea-aikaisuus. Työskentelyssä on osattava huomioida, että motivaatio voimaantumiseen ei ole pelkästään yksilön ominaisuus. Sen lisäksi, mihin ihminen kokee pystyvänsä, motivaation voi nähdä sitoutuvan siihen, mitkä ovat olosuhteet ja mitä mahdollisuuksia hänellä on. Ihmiselle aiemmin tapahtuneet kokemukset, tekijät, jotka liittyvät hänen elämäntilanteeseensa, sekä

näkemys tulevaisuudesta, ovat yhteydessä ihmisen motivaatioon kulkea kohti voimaantumista. Kuntoutujan ja palvelujärjestelmän ajallisen jänteen yhteneväisyys on palveluiden kulmakivi. Palvelujärjestelmän kriittinen piste on se, kohtaako palvelujen institutionaalinen aika ihmisten kokemuksellisen ajan. (Seppänen-Järvelä ym. 2018, 18.)

Sosiaalityössä on syytä uskoa ihmisten elämäntarinoiden muutoksiin ja olla mahdollistamassa niitä, kirjoittaa Juhila (2018, 39). Viime sijassa päädytään sosiaalihuollon vastuuseen osallisuuden ja toimintakyvyn tukemisessa. Tällöin asiakas ei sosiaalihuollon ja asiakkaan yhdessä muiden tahojen kanssa tekemän arvion perusteella kykene sillä hetkellä työllistymään työsuhteiseen työhön tai osallistumaan työ- ja elinkeinohallinnon palveluihin. Asiakas on myös riskissä joutua tai jo joutunut lähiyhteisönsä, yhteiskunnan toiminnan tai työelämän ulkopuolelle. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 12.)

POHDINTOJA MONITOIMIJAISESTA YHTEISTYÖSTÄ YHDYSPINNALLA

Työttömillä henkilöasiakkailla on tiivis kytkentä hyvinvointialueille siirtyviin sosiaali- ja terveyspalveluihin (StVM 16/2021, 52). Olen tässä katsauksessa tuonut esiin työttömien henkilöiden laajaa kirjoa johtuen osin rakenteellisista tekijöistä, yhteisen tavoitteen löytämistä ja sitä kohti kulkemista monitoimijaisessa viranomaisyhteistyössä. Kun palveluihin kytketään vielä sosiaalietuudet, tullaan monimutkaisiin kokonaisuuksiin, joissa ihmisen omaa käytöstä ja kokonaisvaikutuksia voi olla vaikea ennakoida.

Yleisessä keskustelussa unohtuu ehkä välillä se, että sosiaalihuollon osuus sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaiskustannuksista on lähelle 40 prosenttia. Sosiaalityön tulevaisuutta pohtinutta selvitysryhmää lainaten uudistuvat sosiaalityön palvelut toteuttavat samanaikaisesti osallisuuden, toimintakyvyn, osaamisen ja työllisyyden tavoitteita. Sosiaalityöllä on avainrooli työikäisten ja työelämän ulkopuolella olevien ihmisten osallisuuden edistäjänä sekä arkipäivän sujuvuuden ja yhteiskunnan sosiaalisen eheyden turvaajana. (Karjalainen ym. 2019, 5.) Nämä olisi hyvä pitää mielessä sosiaalipalveluista keskusteltaessa ja niitä resursoitaessa.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että hyvinvointialueiden, kuntien ja muiden toimijoiden, kuten Kansaneläkelaitoksen ja järjestöjen, välisen yhteistyön toteutumista seurataan ja arvioidaan sekä kokonaisuutena että palvelukohtaisesti (StVM 16/2021, 52). Monitoimijaiseen yhteistyöhön tulee kuitenkin jäädä myös paikallista liikkumavaraa. Tämän lisäksi järjestelmän tulisi olla kannustava taloudellisesti, niin yksilön kuin viranomaisenkin näkökulmasta. Pohdittaessa kuntaa viranomaistahona, josta työllisyydenhoito on historiassa lähtenyt, on sille luontevaa edistää elinvoimaa ja kuntalaisten hyvinvointia. Tärkeä osa tätä on työllisyydenhoito. Työllistyminen tai työllistymistä edistäviin palveluihin osallistuminen on mahdollista usealle työttömälle heidän siirtyessään kokonaan kuntasektorin vastuulle TE-palvelut 2024 -uudistuksessa.

On kuitenkin kysyttävä, jääkö kunnille työvälineitä edistää niiden työttömien tilannetta, jotka eivät kykene osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin? Tällaisessa tilanteessa kuntatoimija voi olla riippuvainen siitä, että monitoimijaisessa viranomaisyhteistyössä hyvinvointialueella nähdään tarpeellisena tarjota työttömälle sosiaali- ja terveyspalveluita ja Kansaneläkelaitoksen taholta kuntoutuksen palveluita. Nämä voivat muodostua myös resurssikysymyksiksi yhdyspinnoilla. Tähän nähden on ongelmallista, että kuntien rahoitusvastuuta työttömyysturvasta ollaan aikaistamassa TE-palvelut 2024 -uudistuksen ohella.

On tärkeää tiedostaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksen alkutaipaleella on odotettavissa hämmennystä, erinäisiä epäselvyyksiä ja huomion kohdistamista siihen, mistä on välttämätöntä selviytyä. Uudistus ei myöskään automaattisesti paranna palveluja, vaan voi jopa huonontaa niitä. (Koivisto & Muurinen 2022, A 5.) Edellä mainittuihin haasteisiin nähden näen aivan oleellisena, että henkilön ei tarvitsisi olla työttömän henkilön statuksella, mikäli hän ei sillä hetkellä ole työkykyinen. Tämä edellyttää tehokasta työkyvyn selvittämistä työttömyyden alkuvaiheessa sekä jo pidempään työttöminä olleiden osalta. Edellä mainittu rakenteellinen ongelma vääristää työttömyystilastoja ja tuo turhaa työtä aiheuttaen kuitenkin eniten inhimillistä kärsimystä. Työttömän työnha-

kijan status tuo oikeuksien lisäksi velvollisuuksia, jotka voivat jopa hidastaa työkyvyttömän työttömän henkilön kulkemista kohti voimaantumista. Kokonaisuus on monimutkainen ja se toivottavasti huomioidaan myös sosiaaliturvan uudistamiskomitean työssä.

LÄHTEET

Grönlund, Rainer (2010). *Pitkään kotona -kuntoutuksen avullako? Tutkimus ryhmämuotoisesta vanhuskuntoutuksesta.* Akateeminen väitöskirja. Turun yliopisto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 111. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Hall, Cristopher & Slembrough, Stef (2014). Boundary work. Teoksessa Hall, Cristopher, Juhila, Kirsi, Matarese, Maureen & van Nijnatten, Carolus (Eds.), *Analysing social work communication: Discourse in practice* (s. 61–78). London: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203084960

HaVL 12/2021 vp. *Hallintovaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä Eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.*

Harjunen, Raimo (1996). *Paikallisen aloitteellisuuden ja kumppanuuden Suomen malli.* Helsinki: Like.

HE 164/2014 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.*

HE 241/2020 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.*

HE 207/2022 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden uudelleen järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi.*

Helminen, Jari (2017). Yhdessä tekeminen monialaisuuden ja moniammatillisuuden syventäjänä. Teoksessa Jari Helminen (toim.), *Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa* (s. 14–31). Helsinki: Edita.

Hokkanen, Liisa (2009). Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.), *Sosiaalityö ja teoria* (s. 315–334). Juva: WS Bookwell Oy.

Juhila, Kirsi (2018). *Aika, paikka ja sosiaalityö.* Tampere: Vastapaino.

Järvelä, Sampo & Laukkanen, Maija (2000). *Näkökulmia voimavaraistamiseen. Employment Integra -projektien empowerment -teematyöraportti.* Employment-julkaisut nro 19. Helsinki: Työministeriö.

Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina (2011). *Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen.* Helsinki: WSOY.

Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna (2019). *Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuusselvitys.* Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2009). Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.), *Sosiaalityö ja teoria* (s. 131–160). Jyväskylä: PS-kustannus.

Kansaneläkelaitos (2020). *Työtön vai Työkyvytön.* Tutkimusblogi. Haettu sivulta https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/5606, 24.8.2022.

Kerätär, Raija (2016). *Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä.* Acta Universitatis Ouluensis D Medica 1340. Oulu: Oulun yliopisto.

Koivisto, Juha & Muurinen, Heidi (2022). Soteuudistuksen onnistuminen edellyttää palvelujen kehittämistä. *Helsingin Sanomat*, 6.6.2022, A5.

Kokko, Riitta-Liisa, Nenonen, Tellervo, Martelin Tuija & Koskinen Seppo (toim.), (2013). *Työllisyys, terveys ja hyvinvointi – Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009–2013. Hankkeen loppuraportti.* Raportti 18/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Luukkonen, Jouni & Majoinen, Kaija & Kuopila, Antti (2016). *Rajapinnoilta yhdyspintoihin. Kehittämisaloite kunnan ja maakunnan yhteistyöstä.* Helsinki: Kuntaliitto.

Muukkonen, Tiina (2016). Luottamus lastensuojelussa – monitoimijaisen yhteistyön rakentuminen. Teoksessa Satka, Mirja, Julkunen, Ilse, Kääriäinen, Aino, Poikela, Ritva, Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.), *Käytäntötutkimuksen taito* (s. 227–261). Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede -institutet.

Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Tarja (2020). Monitoimijaisuus työntekijän voimavarana ja haasteena. Teoksessa Hujala, Anneli & Taskinen, Helena (toim.), *Uudistuva sosiaali- ja terveysala* (s. 215–240). Tampere: University Press.

Niemelä, Pauli (2009). Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.), *Sosiaalityö ja teoria* (s. 209–236). Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemi, Heidi (2021). *Sosiaalityön ja työllisyydenhoidon rajapinnalla.* Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopisto.

Niemi, Heidi (2018). *Kunta työllisyydenhoitajana. Työpakosta kokeiluihin.* Acta Universatis Tamperensis 2406. Tampere: Tampere University Press.

Saari, Juho (2015). *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla.* Helsinki: Gaudeamus.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014). *Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti.* Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:32. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

StVM 16/2021. *Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä Eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.*

Suoninen, Eero & Jokinen, Arja (2005). Persuasion in Social Work Interwieving. *Qualitative Social Work 4*(4), 469–487. https://doi.org/10.1177/1473325005058647

Seppänen-Järvelä, Riitta & Syrjä, Vesa & Juvonen-Posti, Pirjo & Pesonen, Sanna & Laaksonen, Maire & Tuusa, Matti & Savinainen, Minna & Henriksson, Mikko (2015). *Yhteistoimintaa ja yksilöllisiä valintoja kuntoutumisen polulla. Kelan työhönkuntoutuksen kehittämishankkeen tapaustutkimus.* Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 141. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Talentia (2017). *Arki, arvot ja etiikka, sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet.* Haettu sivulta https://talentia.ejulkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/, 17.5.2022.

Vuorento, Mirkka & Terävä, Kimmo (2014). *Osatyökykyisen työssä jatkamisen ja työllistymisen tukeminen. Kirjallisuuskatsaus ja haastattelututkimus.* Kuntoutussäätiön työselosteita 48/2014. Helsinki: Kuntoutussäätiö.